

PAUL L. GAVRILYUK

**PĂTIMIREA DUMNEZEULUI NEPĂTIMITOR.
DIALECTICILE GÂNDIRII PATRISTICE**

Traducere de Dragoș Dâscă

Ediție îngrijită de Protos. asist. dr. Vasile Bîrzu

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GAVRILYUK, PAUL L.

Pățimirea Dumnezeuului nepătimitor. Dialecticile gândirii patristice / Paul L. Gavrilyuk ; trad. din lb. eng. de Dragoș Dâscă ; ed. îngrijită de Protos. asist. dr. Vasile Bîrzu. - Iași : Doxologia, 2013

Bibliogr.

Index

ISBN 978-606-666-012-9

I. Dâscă, Dragoș (trad.)

II. Bîrzu, Vasile (ed.)

231

© OXFORD University Press, pentru ediția în limba engleză *The Suffering of the Impassible God. The Dialectics of Patristic Thought*, 2006

© DOXOLOGIA, pentru ediția în limba română, 2013

ISBN: 978-606-666-012-9

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Abrevieri	9
Introducere	13
Capitolul I Dosarul argumentelor împotriva teoriei căderii teologiei în filosofia elenistică	43
Capitolul al II-lea Dumnezeul creștin <i>vs.</i> zeitățile păgâne pătimitoare: nepățimirea – calificativ apofatic al afectelor divine	81
Capitolul al III-lea Respingerea dochetismului: pățimirea lui Hristos este reală	105
Capitolul al IV-lea Soluționarea controverselor patripasiene: Fiul a pățimit în Întrupare, nu Dumnezeu Tatăl	145
Capitolul al V-lea Răspunsul pe care Ortodoxia l-a dat arianismului: dumnezeirea Cuvântului nu este diminuată de implicarea Sa în pătimire	159
Capitolul al VI-lea Nestorianismul combătut: teologia Sfântului Chiril despre <i>kenosis</i> -ul divin	209
Concluzii	263
Anexa	271
Bibliografie	277
Indice de termeni scripturistici	305
Indice general	309

Capitolul al VI-lea

Nestorianismul combătut: teologia Sfântului Chiril despre *kenosis*-ul divin

„Astăzi, a fost spânzurat pe lemn Cel ce a spânzurat pământul pe ape. Cu cunună de spini a fost încununat Împăratul îngerilor. Cu porfiră mincinoasă a fost îmbrăcat Cel ce îmbracă cerul cu nori. Lovire peste obraz a luat Cel ce a slobozit în Iordan pe Adam. Cu piroane a fost pironit Mirele Bisericii. Cu sulita a fost împuns Fiul Fecioarei! Închinămu-ne patimilor Tale, Hristoase. Arată-ne nouă și slăvită învierea Ta!”¹

Dezbaterea cu arienii a îngustat mai mult gama de opțiuni acceptabile în articularea dogmei Întrupării de către Biserică. Deja răspunsurile dochetiste, patripasiene și ariene la mesajul Crucii fuseseră excluse ca soluții inadecvate. Următoarele aspecte deveniseră imposibil de negociat: (1) Fiul este deoființă cu Tatăl; (2) Tatăl nu S-a întrupat și nu a pățimit; (3) nașterea, pătimirea și moartea Fiului întrupat au fost reale și nu au diminuat statutul Său divin. Așa cum era de așteptat, aceste trei afirmații luate împreună au intensificat chestiunea implicării divine în experiențele omenești ale lui Hristos într-un grad fără de precedent. În expunerea care urmează, voi arăta că hristologia Sfântului Chiril, în special, și controversa nestoriană, în general, au furnizat un progres decisiv în aprofundarea de către Biserică a înțelegerii tainei Întrupării.

¹ *The Lenten Triodion*, 587 [*Triodul*, Slujba sfintelor și mântuitoarelor Patimi ale Domnului Iisus Hristos, La Denia de Joi seara, Antifonul al 15-lea, glasul al 6-lea, EIBMBOR, București, 2000, p. 610].

Abordările moderne inadecvate ale controverselor nestoriene

Subtilitatea întrebărilor teologice implicate în controversa nestoriană a făcut din interpretarea acesteia o chestiune extrem de controversată în rândul istoricilor doctrinei creștine. Deși este prematur să identificăm un model de consens științific, totuși ar fi folositor să distanțăm studiul de față de trei abordări influente pe care le considerăm piste false de cercetare.

O astfel de abordare este cea prin care chestiunile teologice aflate în miezul dezbaterii sunt considerate ca fiind o grămadă de sofisme ce maschează „adevărată” luptă de putere politică pentru scaunele arhiepiscopale². Această abordare este de obicei unită cu o caricatură pe care Gibbon i-a făcut-o Sfântului Chiril ca fiind un faraon egiptean tiranic, extrem de implicat în uciderea Ipatiei, mituind fără scrupule curtea lui Teodosie și arătându-se la fel de nesincer în administrarea treburilor bisericești. Aici este vorba și de atracția simetriei istorice: Teofil, unchiul lui Chiril și predecesor pe scaunul Alexandriei, a fost un monstru; secretarul și succesorul lui Chiril, Dioscor, a fost un monstru și, prin urmare, și Chiril ar trebui să fie considerat un monstru. Trebuie să ne amintim că Chiril nu a aprobat niciodată grava greșală a unchiului său de a-l trimite în exil pe Sfântul Ioan Hrisostom³. În confruntarea sa mai puțin politicoasă cu Nestorie, Chiril a agravat și mai mult relațiile dintre Alexandria și Constantinopol, care erau departe de a fi perfecte.

² Această poziție este susținută, de exemplu, de Hans von Campenhausen, *The Fathers of the Greek Church*, pp. 145-155. Vezi, de asemenea, Eduard Schwartz, *Cyrrill und der Mönch Viktor*.

³ Sfântul Chiril a refuzat să-l treacă pe Ioan Hrisostom în dipticile Bisericii Alexandriei, vezi *Epistola* 75-76. Despre Sinodul de la Stejar, vezi *Ep.* 33. 4.

Oricum, recentul studiu inovator al lui John McGuckin arată că acest tablou istoric este o distorsiune a adevărului⁴. McGuckin scoate în evidență că Sfântul Chiril a făcut numeroase încercări de a ajunge la o reconciliere cu facțiunile separate și s-a dovedit a fi mai sensibil la virtuțile opoziției decât Nestorie⁵. Uciderea Ipatiei, care a dobândit în multe cărți istorice importanța nasului Cleopatrei, abordată în afara mărturiilor despre violența stradală din Alexandria secolului al V-lea, arată mai degrabă lipsa de experiență a tânărului episcop în manevrarea grupurilor de răzvrătiți decât nesinceritatea lui. De asemenea, cercetătorii cu sensibilități occidentale moderne nu trădează decât o lipsă de sensibilitate istorică atunci când consideră drept speculă fără rușine tranzacțiile care, în mințile contemporanilor lui Chiril, erau considerate (și sunt până azi considerate în Răsărit) ca un schimb mai degrabă mundan de favoruri între prelați⁶.

În loc să reducem dezbateră la simple interese politice, ar trebui mai degrabă să vedem în personalitatea lui Chiril o interacțiune între iubire și dorința sinceră de a păzi

⁴ McGuckin, *Christological Controversy*. Francis Young oferă o abordare perceptivă și nuanțată a eșecurilor și realizărilor lui Chiril, în *From Nicaea to Chalcedon*, pp. 240-246. Henry Chadwick critică reduționismul politic în articolul său „Eucharist and Christology”, pp. 145-164.

⁵ McGuckin, *op. cit.*, pp. 227-229. Aceasta este mai ales evident în apropierea repetate ale lui Chiril de antiohieni după Sinodul de la Efes. Chiril era pregătit chiar să meargă dincolo de acuzațiile propagandistice. De exemplu, el a recunoscut că terminologia celor două firi era destul de admisibilă atâta vreme cât unirea lui Dumnezeu Cuvântul cu firea noastră era suficient de clar afirmată. Vezi *Ad Eulogium, Ad Celestinum*, 2, *Ad Acacium* (al Vereei), 1-11. Ezra Gebremedhin, dimpotrivă, nu vede în Sfântul Chiril decât „un cruciat al propriilor sale idei teologice”, nu un „făuritor de drumuri” [în sensul de pacifist]. Vezi lucrarea sa, *Life-Giving Blessing*, pp. 18-19.

⁶ Chiril, *Ep.* 96.

învățătura Bisericii de ceea ce noi credem că erau distorsiuni periculoase. Nestorie, de asemenea, era un om ambițios, plin de intenții onorabile⁷.

O a doua pistă falsă de cercetare constă în încercarea de a potrivi dezbaterea teologică dintre Chiril și Nestorie în cadrul diferențelor dintre școlile teologice ale Alexandriei și Antiohiei⁸. În această schemă binecunoscută, învățătura școlii alexandrine este caracterizată de predominarea platonismului și a interpretării alegorice și de un accent mai mare pus pe dumnezeirea lui Hristos, ajungând până la neglijarea omenității Sale. Dimpotrivă, școala din Antiohia a cultivat filosofia lui Aristotel și era dedicată sensului literal al Scripturii. Urmarea a fost un accent pus pe omenitatea deplină a lui Hristos și pe circumstanțele acestei vieți pământești.

Această interpretare, în ciuda influenței sale de durată asupra textelor din manualele introductive de istorie bisericească⁹, este nesatisfăcătoare din mai multe motive. O obiecție ar fi că aici termenul „școală” funcționează ca o desemnare vagă a patru entități diferite: o școală catehetică în Alexandria, o școală monahală de exegeză scripturistică lângă Antiohia, o tradiție teologică restrânsă din punct de vedere geografic și o facțiune loială unui anumit teolog. Problema continuității

⁷ Pentru o descriere simpatetică și atentă a intențiilor lui Nestorie, vezi F. Loofs, *Nestorius and His Place in the History of Christian Doctrine*, p. 19.

⁸ Această concepție și-a găsit principalul susținător în persoana lui Adolf Harnack. Pentru susținerile ulterioare ale ipotezei celor două școli, vezi Charles Raven, *Apollinarianism*, 54. R.V. Sellers, *Two Ancient Christologies*, a lucrat pe baza ipotezei fundamentale a două școli și a ajuns la concluzia că diferențele dintre ele erau politice, nu teologice. R. Norris a oferit o respingere sistematică a ipotezei celor două școli în lucrarea sa *Manhood and Christ*, pp. 250-252. Vezi, de asemenea, studiul său „Chalcedon Revisited”, p. 141.

⁹ Vezi Justo L. Gonzáles, *The Story of Christianity*, i., p. 252.